

Центр правових наукових досліджень

*III Міжнародна
науково-практична конференція
«Юридична наука: політичні,
економічні та соціальні
витоки сьогодення»*

Том 2

*м. Київ
2010*

НАПРЯМ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІСТОРИЧНИХ ЗАТОК ПРИБЕРЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

Аверочкина Тетяна Володимирівна

*к.ю.н., доцент кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Актуальність розгляду питань, пов'язаних із правовим режимом, статусом і проблемою делімітації водних просторів, що підпадають під категорію «історичних» давно усвідомлено світовим співтовариством. Це викликано численними територіальними спорами та односторонніми намаганнями держав розповсюдити свій суверенітет на великі прибережні морські простори, що почастішали в другій половині XX століття.

Доктрина історичних вод як така до сьогоденнішого часу практично не розроблялася юристами-равознавцями. Частково вона була розглянута в післявоєнний період у двох англомовних монографіях Л.Дж. учеза та М.П. Страла про режим заток. На початку 60-х років минулого століття ООН були підготовлені два документи, присвячені такого роду водним просторам (історичним затокам), які на сьогодні вже досить сильно астарили та не відповідають реаліям нового світу в умовах глобалізації та прогресивного розвитку держав, а аож в умовах прийняття Конвенції ООН з морського права 1982 року (далі – UNCLOS 82). Ці документи кшентували увагу світової спільноти на історичних затоках, відзначаючи підсилену тенденцію до арактеристики цих морських просторів в якості «історичних вод» лише щодо великих просторів – історичних ріхпелажних прибережних вод та територіальних морів.

Можна, таким чином, стверджувати про існування нагальної потреби в оновленому і всебічному аналізі та цінні правової доктрини історичних вод у світлі сучасних тенденцій міжнародного морського права, ключаючи практику деяких держав щодо визнання тих або інших водних просторів «історичними» априклад, як у випадку із затокою Сидра в Лівії). Однак в межах цієї доповіді автор зупиниться лише на арактеристичні видів «історичних» вод та їхньому правовому статусі відповідно до діючих міжнародних актів а національного законодавства України.

Насамперед, необхідно дати правову характеристику поняттям «затока», «історична затока», «внутрішні оди», а також розглянути положення міжнародно-правових і національних нормативних актів про статус цих просторів.

Женевська конвенція про територіальне море та прилеглу зону 1958 року в статті 7 лише мимохідь згадує про так звані «історичні затоки» при розгляді режиму морських заток і вказує, що загальний режим віднесення орських просторів до категорії заток, передбачений цією статтею, на них не поширюється. UNCLOS 82 отворює в статті 11 таку саму норму, знову ж не закріплюючи режимних правил для таких заток або підстав ля визнання заток історичними.

Очевидно, що визнавши за державами всю повноту суверенітету у внутрішніх водах, до яких належать й токи (у т.ч. й історичні), ООН віддає право встановлення правового статусу та режимних правил прибережній ержаві як суверенів.

Закон України від 4.11.1991 р. «Про державний кордон України» передбачає, що до внутрішніх вод України алежають морські води, розташовані в бік берега від прямих вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини риторіального моря України; води портів України, обмежені лінією, яка проходить через постійні портіві ьоруди, які найбільше виступають у бік моря; води заток, бухт, губ і лиманів, гаваней і рейдів, береги яких овністо належать Україні, до прямої лінії, проведеної від берега до берега в місці, де з боку моря вперше ворються один або кілька проходів, якщо ширина кожного з них не перевищує 24 морських миль; води ток, бухт, губ і лиманів, морів і проток, що історично належать Україні; обмежена лінією державного кордону астина вод річок, озер та інших водойм, береги яких належать Україні.

Законом встановлено правила заходу та перебування іноземних військових кораблів та невійськових суден, крема, у внутрішніх водах України. Так, відповідно до статті 14 іноземні невійськові судна можуть заходити а рейди і в порти України, відкриті для заходження таких суден. Перелік відкритих для заходження іноземних звійськових суден рейдів і портів, порядок заходження і перебування в них, провадження вантажних і аажирських операцій, сполучення суден з берегом, сходу на берег членів екіпажу судна, відвідання суден обами, які не є членами екіпажу судна, та інші правила, зв'язані з заходженням іноземних невійськових суден утрішні води і порти України, у частину вод прикордонних річок, озер та інших водойм, що належать країні, і перебуванням у цих водах, встановлюються законодавством України і правилами, що публікуються у тановленому порядку. Іноземні невійськові судна і військові кораблі під час плавання і перебування у трішніх водах України зобов'язані дотримувати правил радіозв'язку, навігаційних, портowych, митних, цінтарних та інших правил. (стаття 15).

При цьому в Законі не міститься жодного тлумачення «історичності» приналежності України тих або інших адних просторів (води заток, бухт, губ, лиманів, морів та проток), критеріїв такої «історичності», відповідно а яких було б можливим визначити той або інший простір як такий (історичний). Крім того, в Законі немає й умачення термінів, до яких можливо було б застосувати що «історичну» характеристику та тим самим юзуміти на які саме простори наша держава має право поширювати всю повноту свого суверенітету. Однак й цілей цієї доповіді зупинимося на розгляді лише деяких з них, а саме: «затока» як основне розглядоване няття статті, а також «бухта», «губа», «лиман», «оскільки вони, як представляється, можуть мати відношення ю бути видами морських заток.

З зазначених міжнародних документах знаходимо деякі з необхідних тлумачень. Так, Женевська конвенція ізнає затоку як добре обкреслене поглиблення берега, що вдається в сушу такою, у співвідношенні до

**III Міжнародна науково-практична конференція
«Юридична наука: політичні, економічні та соціальні аспекти сьогодення»**

ширини входу в нього, мірою, що містить замкнуті сушею води та утворює щось більше, ніж просту звиняну берега. Поглиблення не визнається, однак, затокою, якщо площа його не дорівнює та не більше площі півкола, діаметром якого служить лінія, що перетинає вхід до цього поглиблення (стаття 7). UNCLOS 82 містить подібне визначення затоки (стаття 10).

При цьому визначенні інших понять (бухта, губа, лиман) ані в міжнародних документах, ані в національному законодавстві не містяться.

Радянський енциклопедичний словник визначає бухту (від нім. Bucht) як частину водойми, що відокремлена від відкритих вод відрізами берега або островами; губу як поморську назву морських заток та бухт, які далеко вдаються в сушу та до яких зазвичай впадають крупні ріки; лиман (від грецьк. λιμὴν) як затоку із звивистими невисокими берегами, що формується при затопленні морем долин рівнинних рік в результаті відносного занурення прибережних частин суші.

Тлумачний словник живої великоруської мови В.І. Даля визначає бухту як морську затоку, заводь; лиман як широке устя ріки, що впадає в море; морську затоку, до якої вийшла ріка; довга морська затока, в балі, лозі, що заноситься з боку моря перевисилкою та перетворюваний на солоне озеро.

Тлумачний словник російської мови Д.М. Ушакова визначає бухту як невелику затоку в морі, губу як назву морських заток на півночі СРСР (Кольська губа. Онезька губа), лиман як затоку при впадінні ріки в море, що формується від затоплення понизь ріки морською водою та зазвичай багатий на лікарські грязі; іноді лимани відокремлюються від моря вузькою полосою суші та перетворюються на солоні озера. Таким чином, й бухти, й губи, й лимани є затоками, але з певними геологічними особливостями утворення.

Що ж стосується визначення поняття «історичні води», то серед найкращих дефініцій цього поняття слід виокремити дефініцію, яку було надано Л.Дж. Бучезом: «води, над якими прибережна держава, всупереч загальним застосовним правилам міжнародного права, безумовно, ефективно, постійно та протягом довготривалого періоду часу, здійснює суверенні права з мовчазної згоди всіх держав». Г. Жідель надає своє визначення у вузькому контексті саме «історичних заток» та визначає їх як «водні простори, правовий статус яких відрізняється, за згодою інших держав, загальним визнанням прав на цей простір за прибережною державою».

Безумовно, характеристики «історичні» («історичний») дають уявлення про часовий елемент в доктрині історичних вод. Коментар судової практики Норвегії визначив цей термін наступним чином: «слово «історичні» демонструє лише достатність отримання прав на цей простір «в силу історії» або, так би мовити, набуттям їх «з плином часу».

В більш широкому змісті поняття «історичних вод» розкриті в документах ООН, що присвячені цьому правовому явищу. Зокрема, дослідження «Правовий режим історичних вод», що було підготовлене у 1962 р. на прохання Комісії міжнародного права та Меморандум «Історичні затоки», підготовлений Секретаріатом ООН, підкресливали, що історичні права повинні бути проголошені стосовно просторів, інших за затоки. Дослідження ООН 1962 року підтверджувало, що терміни «історичні затоки» та «історичні води» не є синонімами, оскільки другий термін є більш широким, а правовий статус історичних заток повинен відрізнятися від інших видів історичних вод.

Таким чином, міжнародні документи та національне законодавство України однозначно відносить історичні води до внутрішніх вод держави, на які повністю поширюється її суверенітет, проте доктрина ані міжнародного, ані національного права України на сьогодні ще не виробила однозначних позицій щодо процедури та підстав визнання тих або інших вод історичними, що доводить той факт, що доктрина історичних заток не є розробленою та дослідженою повною мірою, а це дає всі підстави для проведення подальших досліджень і наукових розробок.

Використана література:

1. Конвенция Организации Объединённых Наций по морскому праву от 10 декабря 1982 года / Конституция для океанов (UNCLOS 82): Учеб.—метод. пособие / Сост. Е.В. Додин, С.А. Кузнецов / Под ред. С.В. Кивалова // Библиотека журнала «Торговое мореплавание» (Серия: Правовое регулирование торгового мореплавания). — 1998. — № 3/II. — 250 с.
2. Конвенция о территориальном море и прилежащей зоне 1958 года // Додин Е.В., Кузнецов С.А. Женевские конвенции по морскому праву // Библиотека журнала «Торговое мореплавание» (Серия: Правовое регулирование торгового мореплавания). — 1998. — № 5/II. — С. 10 - 14.
3. Про державний кордон України: Закон України від 4.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992 р. — № 2. — Ст. 5.
4. Советский энциклопедический словарь. — М.: «Советская энциклопедия», 1980. — С. 185.
5. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dict.t-mm.ru/dal/b/buh.html>.
6. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://dict.t-mm.ru/ushakov>.
7. Bouchez L.J. The Regime of Bays in International Law, Sythoff, Leyden, 1964, at 281.
8. Gidel G. Le droit international public de la mer, (Paris, 1932—4), vol. III, at 623.